

ERKEK HÜKÜMLÜLERDE TEKRAR SUÇ İŞLEMeye İLİŞKİN RİSK FAKTÖRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of risk factors related to recidivism among sentenced males

Sinem YILDIZ

Yıldız S. Erkek hükümlülerde tekrar suç işlemeye ilişkin risk faktörlerinin değerlendirilmesi. Adli Tıp Bülteni 2011;16(3): 81-92

ÖZET

Tehlikelilik kavramı günümüzde yerini risk değerlendirmesine bırakmaktadır. Tekrar suç davranışını ortaya çıkaran ve/ya çıkmasına değişik faktörlerle birlikte etki eden statik ve dinamik risk faktörlerinin kişiye ve suça özgü olarak belirlenmesi suç önleme çalışmalarının etkinliğini artırabilir.

Araştırmaya, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Ceza İnfaz Kurumlarında kalan % 35'i (n=41) öldürme veya yaralama suçu, % 35'i (n=41) cinsel suç ve % 30'u (n=35) hırsızlık suçu işlemiş, yaş ortalaması 33.81 (ss=9.12) olan toplam 117 erkek hükümlü katılmıştır. Katılımcıların adli dosyaları incelenmiş ve ayrıntılı veri formu ve Kısa Semptom Envanteri, Saldırganlık Ölçeği yüz-yüze görüşme ile uygulanmıştır Tekrar suç işleme davranışı ile 18 yaş öncesi evden ayrı bir dönem geçirme, arkadaş çevresinde suç işleyenlerin ve sorun yaratacak denli alkol- madde kullananların bulunması, anti-sosyal davranış örüntüleri gösterme, askerlik döneminde ve ceza infaz kurumunda kuralları bozacak türde davranma gibi değişkenlerin ilgili olduğu bulunmuştur.

Sonuçlar, ilgili literatüre dayanarak, demografik, aile ve çevre ilişkileri, kişisel özellikler, travmatik yaşantılar başlıkları altında gelişimsel teoriler ve suç teorileri bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Önleme ve kontrol, suç, risk değerlendirmesi

SUMMARY

Risk assessment is taking the place of dangerousness in recent criminal research. Detection of static and dynamic risk factors related and/or interacting to recidivism in accordance with personality characteristics and crime types may help crime prevention strategies to improve. Out of all participants 35% (n=41) are sentenced for manslaughter/physical injury, 35% (n=41) sexual crime and 30% (n=35) theft. The mean age of the participants is 33.81 (sd=9.12) years. During the interview, a questionnaire which is prepared by the researcher by reviewing the literature, Symptom Checklist Short Form, aggression inventory was used. Interviews are conducted face to face by the researcher at the relevant correctional facilities with the permissions of Ministry of Justice and ethical committee. Recidivism is found related to having a period far away from nuclear family before age 18, criminal and drug-alcohol abusing friends, anti-social behaviors; abusing illegal drugs, displaying disciplinary problems in prison and during military service. Discussion: Results are evaluated under demographics, relationships in family and close friends, childhood abuse by leaning on current literature.

Key words: prevention and control, crime, risk assessment

GİRİŞ VE AMAÇ

Saldırgan davranış riskinin analizi pek çok yasal, yarı yasal ve klinik ortamlarda bir gereklilik halindedir. Son dönemde yapılan araştırmalar, risk faktörleri ve saldırgan davranış arasındaki istatistikî bağlantıyı ortaya koyabilmeye başlamıştır (1). Risk değerlendirmesi, bir kişinin işleyebileceği saldırgan eylemler hakkında spekülasyon yapma ve bu eylemleri önlemek ve olumsuz sonuçlarını en aza indirmektir şeklinde tanımlanmaktadır. Risk sadece bir olasılık olarak değil kapsayıcı doğası, şiddeti, olasılık ve frekans bağlamında değerlendirilir (2). Suç tekrarına ilişkin risk faktörlerinin değerlendirilmesi, suça ilişkin önleme çalışmalarının işlerliği açısından önemlidir. Bu bağlamda, suç işlemiş kişiler içinde bu davranışı kronik olarak ortaya koyacakları tespit etmek ve ilgili değişkenlere müdahale etmek gerekmektedir. Bunun için de şiddet davranışı gösteren kişinin gelişimsel, sosyal, psikolojik açıdan ayrıntılı değerlendirmesinin yapılması, spesifik şiddet davranışlarına özgü risklerin tespit edilmesi gerekir. Bu riskler hem statik hem dinamik özelliklere sahiptir ve adalet ve sağlık sistemleri dinamik faktörlere müdahale etme şansına sahiptir. Bu çalışmada, değişik suçlardan hüküm giymiş kişilere ait statik ve dinamik risk faktörleri değerlendirilecek, bunların tekrar suç işleme davranışındaki yerleri araştırılacaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Katılımcılar; çalışmaya, değişik ceza infaz kurumlarında kalmakta olan % 35'i (n:41) öldürme veya yaralama suçu, % 35'i (n:41) cinsel suç ve % 30'u (n:35) hırsızlık suçu işlemiş, yaş ortalaması 33.81 (ss:9.12) olan toplam 117 erkek katılmıştır. Katılımcılar, eğitim seviyesi açısından eşitlenmiştir. Katılımcılar, daha önce bir suçtan hüküm giyip giymemelerine göre iki gruba ayrılmıştır:

Suç tekrarı grubu; daha önce herhangi bir suçtan dolayı hüküm giymemiş olanlar "tek suç", hüküm giymiş olanlar da "tekrar suç" grubu olarak anılacaktır. Katılımcıların %60'ı (n:69) tekrar, %40'ı (n:46) tek suç grubundadır. 2 katılımcının adli dosya bilgilerine ulaşılamamıştır ve bu kişiler suç tekrarı grubu analizlerinde kullanılmamıştır.

Daha önce hüküm giymemiş olanların daha önce herhangi bir sebeple tutuklanmış olma ihtimali olduğundan suç tekrarı grubuna ilişkin analizlerin yanı sıra şuan cezasını çekmekte oldukları suç haricinde, hiçbir şekilde adli bağlantısı olmayanlar için bazı analizler tekrar yapılmıştır. Bu tür analizler "adli bağı olanlar/olmayanlar" şeklinde ifade edilecektir. Yine bazı risk faktörleri suç tipine göre değişeceği için bazı analizler "suç tipi grubu" adı altında verilecektir.

Araştırma, anket formunun İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Yönetim Kurulu ve İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Etik Kurulu'nun değerlendirilmesi sonrasında, T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün izniyle, Helsinki Bildirgesi göz önünde tutularak ilgili ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilmiştir. Her görüşme, gönüllülük prensibine göre ve görüşme öncesi adli dosyaların incelenmesiyle yüz-yüze anket uygulaması şeklinde, yaklaşık 2,5 saatlik bir sürede gerçekleştirilmiştir.

İlgili literatüre dayalı olarak oluşturulan anket, demografik bilgiler, hükümlünün içine doğduğu ve varsa kurduğu aileyle ilişkili değişkenler; psikiyatrik öykü, ceza infaz kurumu (CİK) yaşantısına ilişkin değişkenler ve geçmiş tutukluluk ve hükümlülük bilgileri; risk davranışları ve ile ilgili sorulardan oluşmuştur. Son 1 hafta içindeki psikiyatrik semptomları taramak üzere Kısa Semptom Envanteri (3), saldırgan davranış değerlendirme üzere Saldırganlık ölçeği (4) kullanılmıştır. Adı geçen ölçeklerin Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

BULGULAR

Genel olarak ekonomik durumunu iyi/çok iyi olarak değerlendirenlerin %74.4'ünün (n:24) [$X^2(2):5.79$, $p:0.055$] ve kuruma girmeden önceki yıldaki ekonomik durumunu aynı şekilde değerlendirenlerin %75'inin (n:30) tekrar suç grubunda olduğu görülmüştür [$X^2(2):7.01$, $p<0.05$].

Hayat boyu ve son bir yılda yasa dışı işlerle geçindiğini bildirenlerin %43.5'i (n:20) şu an hırsızlık suçundan ceza almıştır [$X^2(1):7.03$, $p<0.05$].

Tablo 1. Suç tekrarı gruplarının genele ve CİK'e girmeden önceki son yılda çalışma, düzenli işe sahip olma yapılan işlerin kanuni olup olmamasına ilişkin dağılımları

İş	Tek suç					Tekrar suç				
	var		yok			var		yok		
	n	%	n	%	N	n	%	n	%	N
Genel*	45	100	0	0	45	57	83.8	11	16.2	68
Son yıl****	39	86.7	6	13.3	45	47	69.1	21	30.9	68
Düzenli iş	var		yok			var		yok		
	n	%	n	%	N	n	%	n	%	N
Genel**	31	68.9	14	31.1	45	39	63.9	22	36.1	61
Son yıl**	31	77.5	9	22.5	40	37	69.8	16	30.2	53
Kanuni oluş	kanuni		kanuni değil			kanuni		kanuni değil		
	n	%	n	%	N	n	%	n	%	N
Genel***	36	83.7	7	16.3	43	24	38.7	38	61.3	62
Son yıl***	32	80.0	8	20.0	40	20	33.9	39	66.1	59

*p<.01

**p>.05

***p=.000

****p<.05

Tablo 2. Suç tekrarı gruplarının 18 yaş öncesi aileden ayrı dönem geçirme ve adli bağlantı gruplarını askerlik esnasında kural bozucu davranışta bulunma dağılımları

Ayrı dönem*	Tek suç					Tekrar suç				
	var		yok			var		yok		
	n	%	n	%	N	n	%	n	%	N
	15	32.6	31	67.4	46	50	71.4	20	28.6	70
Kural bozma**	Adli bağı yok		Adli bağı var			var		yok		
	n	%	n	%	N	n	%	n	%	N
	4	16	21	84	25	40	45	49	55	89

*p=.000

**p<.01

Gruplar ebeveynlerinin eğitim durumu ($p>0.05$) ve hayatta olup olmamaları açısından farklılaşmazken, ($p>0.05$) tekrar suç grubundakilerin babalarının düzenli bir işi olma oranı %82.1 (n:55) iken, bu oran tek suç işleyenler grubunda %62.8'dir (n:27) [$X^2(1):5.14, p<0.05$].

Gruplar aile üyeleri ile 18 yaş öncesinde sorun yaşayıp yaşamama, ailede psikolojik rahatsızlığı olan birinin bulunup bulunmaması noktasında farklılık göstermemişlerdir ($p>0.05, p>0.05$). Sadece şu anki suç tipi analizleri, ailesinde psikolojik rahatsızlığı olan birinin varlığından bahsedenlerin % 56.3'ünün (n:18) öldürme/yaralama; 9'unun (%28.1) cinsel suç ve 5'inin

(%15.6) hırsızlık suçu işleyenler grubunda olduğunu göstermektedir [$X^2(1):9.63, p<0.01$].

Aile ($p>0.05$) ve akraba çevresinde ($p>0.05$) suç işlemiş birinin olup olmaması gruplar arasında fark yaratmazken tekrar suç işleyen grubun %84.8'i (n:56), tek suç işleyenlerin ise %61.5'i (n:24) arkadaşlarının suç işlediğini bildirmiştir [$X^2(1):7.34, p<0.01$].

Şu anki suç tipleri açısından bakıldığında da gruplar arasında farklılık vardır [$X^2(1):6.83, p<0.05$]: Hırsızlık suçu işleyenlerin %93.3'ü (n:28), öldürme/yaralama suçu işleyenlerin %70.3'ü (n:26) ve cinsel suç işleyenlerin %68.4'ü (n:26) arkadaşlarının suç işlediğini bildirmiştir.

Tablo 3. Suç tekrarı gruplarının aile ve yakın çevrelerinde alkol kullanım varlığı ve sıklığına ilişkin bulgular

Kullanım	Tek suç					Tekrar suç				
	Var		yok		N	var		yok		N
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Akraba*	7	17.9	32	82.1	39	21	55.3	17	44.7	38
Sıklık	X		ss			X		ss		
Akraba**	3.5		1.55			2.5		1.64		
Arkadaş**	2.5		1.29			1.64		1.13		
	Adli bağı olmayan					Adli bağı olan				
Sıklık	X		ss		N	X		ss		N
Kardeş*	4.17		1.30			3.68		1.58		

* $p<0.05$

**rakam yükseldikçe kullanım sıklığı azalmaktadır

Tablo 4. Suç tekrarı gruplarının aile ve yakın çevrelerinde madde kullanım varlığı ve sıklığına ilişkin bulgular

Kullanım	Tek suç					Tekrar suç				
	var		yok		N	var		yok		N
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Çekirdek aile***	1	2.2	45	97.8	46	15	21.7	54	78.3	69
Arkadaş****	15	32.6	34	67.4	46	62	89.9	7	10.1	69
Sıklık	X		ss			X		Ss		
Akraba***	3.50		1.55			2.5		1.64		
Arkadaş****	2.51		1.29			1.64		1.13		
	Adli bağı olmayan					Adli bağı olan				
Sıklık	X		ss		N	X		Ss		N
Kardeş*	4.17		1.30			3.68		1.58		

* $p<0.05$

**rakam yükseldikçe kullanım sıklığı azalmaktadır

*** $p<0.01$

**** $p=.000$

Tablo 5. Suç tekrarı gruplarının alkol-madde kullanımına ilişkin değişkenler

Kullanım bozukluğu	Tek suç					Tekrar suç				
	Var		yok		N	var		Yok		N
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Alkol K.K.**	6	14.0	37	80.4	43	11	16.4	56	83.6	67
Alkol B.**	3	7.0	40	93.0	43	14	20.9	53	79.1	67
Madde K.K.**	2	2.4	41	97.6	43	8	11.9	59	88.1	67
Madde B.*	1	4.8	40	95.2	41	18	26.9	49	73.1	67

*p<.01

**p>.05

Suç tekrarı grupları, aile, akraba ve arkadaşlardaki alkol kullanımının soruna sebep olup olmaması noktasında anlamlı derecede farklılaşmamışlardır (p>0.05). Ancak daha önce herhangi bir adli bağlantısı olanların arkadaşlarında sorunlu alkol kullanımı oranı %93.6'dır (n:43) [$X^2(1):6.62, p<0.05$].

Çekirdek ailede madde kullanımı nedeni ile sorun yaşandığını söyleyenlerin tamamı tekrar suç grubuna aittir [$X^2(1):6.45, p<0.05$]. Hırsızlık suçu işlemiş olanların %78.1'i (n:25) cinsel suç işlemiş olanların %62.9'u (n:22) ve öldürme/yaralama tipi suç işlemiş olanların %40.5'i (n:15) yakın arkadaşlarında madde kullanımı olduğunu bildirmiştir [$X^2(1):10.29, p<0.01$]. Çekirdek ailede madde kullanımı bildirenlerin sadece %12.5'i (n:2) cinsel suç grubuna aittir.

Hayat boyu yaşanan travmatik olay sayısı açısından farklılaşma yoktur (p>0.05). Suç tekrarı grupları duygusal istismar, fiziksel ve duygusal ihmal yaşantısı varlığı açısından farklılaşmamakla birlikte (p>0.05), duygusal istismar yaşantısı olduğunu bildiren 59 kişinin %44.1'i (n:26) hırsızlık, %37.3'ü (n:22) cinsel suç, %18.6'sı (n:11) öldürme/yaralama grubundandır [$X^2(1):16.69, p:0.000$].

Aile içinde birbirine fiziksel şiddet uygulayanlar araştırıldığında, annesinin babasına şiddet uyguladığını söyleyenlerin %92.3'ü (n:12) ve kardeşler arasında fiziksel şiddet olduğunu bildirenlerin %68.4'ü (n:39) tekrar suç işleyenler grubunda olduğu gözlenmiştir [$X^2(1):4.13, p<0.05$].

Eşine/sevgilisine fiziksel şiddet gösterdiğini bildiren 44 kişinin 8'i (%18.2) öldürme/yaralama, %31.8'i (n:14) hırsızlık suçu ve %50'si (n:22) cinsel suç grubundandır. Akrabaların kişinin kendi kurduğu aileye şiddet göstermesi oranı cinsel suç grubunda %71.1 (n:27), hırsızlık grubunda

%58.1 (n:18) ve öldürme yaralama grubunda %27.4 (n:26)'dır [$X^2(1):5.63, p<0.05$]. Suç tekrarı ve adli bağlantı grupları için anlamlı farklılık yoktur (p>0.05).

CİK öncesi alkol kullanıp kullanmama ve bu kullanımın sorun yaratıp yaratmaması açısından gruplar farklılaşmamıştır (p>0.05), ancak yasadışı madde kullanan 52 kişinin 43'ü (%82.7) tekrar suç grubundandır [$X^2(1):20.39, p:0$]. Alkol kullanımı ile ilgili sorun yaşadığını bildirenlerin %92.9'unun (n:26) daha önceden adli bağlantısı vardır. İlk alkol kullanma yaşı da adli bağı olmayan grupta 17.52 iken (ss:3.33) diğer grupta 15.85 (ss:4.53)'tür (p:0.050). Madde bağımlısı olduğu düşünülen kişilerin %90'ı (n=18) tekrar suç grubundandır [$X^2(1):8.41, p<0.01$].

Gruplar, hayat boyu ayakta psikolojik destek alma ve şu anki psikolojik destek alımı noktasında farklılaşmamışlardır (p>0.05). Ancak CİK 'e girmeden önceki yatarak tedavi alanların tamamı tekrar suç grubundandır [$X^2(1):6.27, p<0.01$].

İlk kez intihar düşüncesine kapılma yaş ortalaması ve intihar girişimi sayısı açısından gruplar farklılaşmamıştır (p>0.05), ancak tekrar suç işlemiş grubun intihar girişim yöntemleri daha çeşitlidir (p<0.05). Hayat boyu intihar düşüncesi taşıma ve intihar girişiminde bulunma açısından gruplar farklılaşmamaktadır (p>0.05).

Aynı değişkenlere suç tipleri açısından bakıldığında intihar düşüncesi bildirenlerin %38.6'sı (n:22) hırsızlık, %38.6'sı (n:22) cinsel suç. ve %22.8'i (n:13) öldürme/yaralama grubundandır [$X^2(1):6.49, p<0.05$]. hayat boyu intihar girişiminde bulunduğunu söyleme oranı öldürme/yaralama suçunda en düşük orandadır (%15.2, n:5). Kendine zarar verme davranışı gösterenlerin ise %76.4'ü (n:42) tekrar suç grubundandır [$X^2(1):10.62,$

$p<0.01$]. İlk intihar düşüncesi yaşı suç tipi grupları arasında farklılaşmaya sebep olmuştur ($p<0.05$). Farklılık cinsel suç grubu (ort:28.36, ss:11.59) ile hırsızlık grubu arasındadır (ort:19.38, ss:6.28).

CİK kalışı esnasında kuralları bozacak türde davranış sergilediklerini bildirenlerin %76.4'ü (n:42) tekrar suç grubundandır. Bu esnada kavgaya karıştıklarını bildirme oranı ise tekrar suç grubunda %58.8'dir (n:40) [$X^2(1):9.53$, $p<0.01$].

Tekrar suç işleyenler daha çeşitli tipte sorunlar beklemektedir ($p<0.05$). CİK yaşamında odasını değiştirme talebinde bulunanların %708'i (n:34) tekrar suç grubundandır [$X^2(1):5.27$, $p<0.05$]. Yine tekrar suç grubunun %82.9'u (n:29) en az bir defa müşahede altına alınmışlardır [$X^2(1):15.28$, $p:0$]. Öldürme yaralama grubundan olanlar diğer gruplara göre daha fazla çeşitli sorun beklemektedir ($p<0.05$) ve hayata uyum sağlamak için daha fazla süreye ihtiyaç duyacaklarını tahmin etmektedirler ($p<0.05$).

Tablo 6. Katılımcıların önceki adli bağlantılarına göre dağılımları

Suç tekrarı*	Tek suç		Tekrar suç	
	n	%	n	%
Var	21	45.7	57	82.6
Yok	25	54.3	12	17.4
Toplam	46	100.0	69	100.0

* $p=.000$

Daha önce nezarete alındığını (tutuklandığını) bildirenlerin %39.7'si (n:31) şuan hırsızlık, %33.3'ü (n:26) öldürme/yaralama ve %26.9'u (n:21) cinsel suçtan hüküm giymiştir.

Katılımcıların daha önce tutuklanmalarına sebep olan olayın kişiye yönelik şiddet içermesi noktasında suç tekrarı grupları farklılaşmazken ($p>0.05$), önceki tutukluluğun içeriğinin hırsızlık oluşu anlamlı farka neden olmuştur [$X^2(1):5.55$, $p<0.05$]. Buna göre tekrar suç işleyen grupta önceki tutukluluk sebebinin hırsızlık olduğunu bildirenlerin oranı %38.8 (n:19), tek suç grubunda ise bu oran %10'dur (n:2).

Önceki tutukluluklarının fiziksel şiddet içerdiğini söyleyen 45 kişinin %44.4'ü (n:20) şuan öldürme/yaralama, %33.3'ü (n:15) hırsızlık ve %22.2'si (n:10) cinsel suç grubundandır [$X^2(1):9.44$, $p<0.01$].

Önceki hükümlerinin şiddet içerdiğini söyleyenlerin %43.2'si (n:19) öldürme/yaralama, %29.5'i (n:13) cinsel suç, %27.3'ü (n:12) hırsızlık suçu grubundandır

[$X^2(2):6.30$, $p<0.05$]. Önceki hükümlerde hırsızlık suçu bildirenlerin %65.8'i (n:19) şuan hırsızlık, %20.7'si (n:6) cinsel ve 513.8'i (n:4) öldürme/yaralama suçundan ceza almıştır [$X^2(2):19.77$, $p:0$].

KSE alt boyutları açısından suç tekrarı grupları için ve suç tipi grupları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$, $p>0.05$). Ancak, daha önce hiçbir adli bağlantısı olmayan grubun paranoya puanı ortalaması 8.45 (ss:3.70) olup, adli bağı olanlarınkinden (6.51, ss:3.37) daha yüksektir.

Sıralanan her bir davranış 1 puan verilerek toplam risk davranışı puanı hesaplandığında tekrar suç grubunun ortalaması 2.69 (ss:0.81), tek suç grubunun ortalaması 2.16 (ss:0.71) olarak bulunmuştur ($p<0.01$). Aynı anlamlılık adli bağı olmayanların 1.90 (ss:0.62) ve olanların 2.66 (ss:0.78) ortalamaları arasında da gözlenmiştir ($p:0$). Suç tipine göre ise anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir ($p>0.05$).

15 yaş öncesinde 2 veya daha fazla anti-sosyal nitelikte davranış gösterenlerin %71.9'u (n:41); 15 yaş sonrasında 3 veya daha fazla anti sosyal davranış gösterenlerin %86.7'si (n:39) tekrar suç grubundandır (sırasıyla [$X^2(1):6.55$, $p<0.05$] ve [$X^2(1):22.57$, $p:0$]). Aynı değişkenler 15 yaş öncesi için %89.5 (n:51) ve 15 yaş sonrası için %97.8 (n:44) olmak üzere adli bağı olanlarda daha yüksek orandadır (sırası ile [$X^2(1):8.84$, $p<0.01$] ve [$X^2(1):17.09$, $p:0$]). Bu değişkenler suç tipi grupları arasında fark yaratmamıştır ($p>0.05$).

Saldırganlığa ilişkin tutumlar sadece suç tipi grupları için ve bir grup, diğer iki grup bir araya getirilerek karşılaştırıldığında anlamlı sonuç vermiştir. Öldürme/yaralama grubunun ortalama atılğan saldırganlık puanı 40.15 (ss:13.04) diğer iki grubunki bir arada 29.61 (ss:16.01) dir ($p:0$). Aynı karşılaştırma yıkıcı saldırganlık puanının öldürme/yaralama grubu için 21.72 (ss:12.09) diğer gruplar için 19.17 (ss:9.60) olduğunu göstermiştir ($p:0.50$). Hırsızlık suç grubu atılğan saldırganlık puanı ortalaması 27.54 (ss:15.68), diğer iki grubun ortalaması ise 35.76'dır (ss:15.30) ($p<0.05$). Şu anki suçun cinsel nitelikte olup olmaması saldırganlık puanlarıyla ilgili anlamlı bir etki yapmamıştır.

Sadece atılğan saldırganlık boyutu suç tipleri arasında farklılaşmıştır ve fark öldürme/yaralama suçu ile cinsel suç grupları arasından kaynaklanmaktadır ($p<0.01$, $p<0.01$).

TARTIŞMA

Tekrar suç işleyen grubun hem CİK'e girmeden önceki son yıl için hem de hayat boyu, maddi durumlarını iyi/çok iyi olarak değerlendirdiği buna karşılık iş sahibi olmadıkları ayrıca para kazanmak için yapmış oldukları işlerin hemen her zaman yasa dışı nitelikte olduğu görülmüştür. Kanun dışı işlerle geçinme durumunda ilk sırayı hırsızlık suçu grubu, ikinci sırayı öldürme/yaralama grubu ve son sırayı da cinsel suç grubu almıştır.

Bu verilerden hareketle tekrar suç işlemenin bir boyutunun da suç işlemenin, belli bir suçta uzmanlaşma olsun olmasın, geçimi sağlama işlevi gördüğü, tek suç işleyenlerden farklı olarak, düzenli bir iş koşulunun sağlanamadığı durumlarda yasa dışı nitelikte davranışlarda bulunulduğu veya bu tür yaşam krizlerinde yakınlardan destek alınamadığını düşündürmektedir. Genel olarak, tekrar suç işleyenlerin oturmamış bir hayatları olduğu, sıklıkla işsiz kaldıkları bildirilmektedir (5). Sampson ve Laub'un (1997) suç oranının düşmesinde düzenli bir işe sahip olmanın toplumsal bağ kurulmasına da yarayarak, önemli yer tuttuğunu söylemektedir (6). Ayrıca iş arkadaşlarıyla kurulan prososyal ilişkiler ve bunların suç işleyen arkadaşlardan uzaklaşmaya sebep olması da koruyucu bir faktördür (7). İşsiz kalınan dönemlerde daha önce suç işlemiş olan kişilerin suç işleme sıklıkları da artabilmektedir (8).

Tekrar suç işleyenlerde ve daha önce herhangi bir adli bağlantısı olanlarda 18 yaş öncesinde aileden ayrı geçirilen bir dönemin olma oranı daha yüksek çıkmıştır. Kişilerin neden böyle bir dönem geçirdikleri sorgulandığında, olumsuz bir neden ile (aile içi şiddet, arkadaş çevresi, boşanma, siyasi, yasa dışı işler ve CİK'te kalış) aileden ayrı vakit geçirme oranı tekrar suç işleyenlerde daha yüksektir. Aynı zamanda tek suç işlemiş olan grupta arkadaş çevresine kapılma, siyasi, yasadışı işler ve CİK'te kalış gibi sebeplerin hiçbiri bulunmamaktadır. Kişinin yaşamı esnasında meydana gelen herhangi bir problem genel dengeyi bozduğunda kişi hayatındaki diğer unsurlara daha fazla bağlanma gösterebilmektedir. Örneğin eve olan bağlılığın olumsuz bir nedenle bozulması arkadaş grubuna olan duygusal yatırımı arttırabilmektedir. Katılımcıların bu dönemleri nerede geçirmiş olduklarına bakıldığında sonuçlar daha anlamlı hale gelmektedir. Tek suç işlemiş olan grupta kalış yeri olarak ilk sırada akrabalarının evi gelmekteyken tekrar suç işlemiş olan grup sokak ve/ya

inşaatta kalmışlardır. Bu durumda süpervizyon eksikliği gündeme gelebilir. 10 yaş öncesine ebeveynlerden ayrılmanın etkili bir yordayıcı olabileceği bildirilmektedir (9). Elliott ve ark. (1974) suç işleme noktasında en iyi yordayıcının arkadaş grubuna bağlılık olduğunu bildirdiği aktarılır (10). Stewart, Simons ve Conger (2002), sokakta vakit geçirenlerde daha yüksek suç oranı görüldüğünü bildirmektedir (11). McCord ve Esminger (1995) evden erken ayrılmak ve şiddet davranışının artması arasında ilişki bulmuştur (12).

18 yaş öncesinde aile üyelerinden biriyle sorun yaşama sorgulandığında bu kişinin ebeveynlerden biri olma oranı tekrar suç işlemiş olan grupta daha yüksektir. Bu tür bir sorun yaşama, olağan karşılanabilmektedir ki gruplar bu noktada farklılık göstermemişlerdir ancak yaşanan problemin ağırlığı kişilerin sonraki davranışlarını belirlemede önemli olmaktadır. Gelişimsel olarak kaldırılamayacak derecede ağır olan problemler ve bunların bakım veren kişilerle yaşanmış olması kişinin dünyayı ve kendini algılayışı üzerinde bozucu etkiye sahip olabilir. Literatürde, genci suça götüren farklı yollardan bahsedilmektedir. Bunlardan biri olan otoriteyle çatışmalı yol ile ebeveynin gözetimi, yaşlıların normlardan yoksun oluşu ve suç işleyen arkadaşların olması arasında ilişki varken örtük yolun sadece suç işleyen arkadaşların olması arasında ilişki bulunmuştur (13). Bu çalışmada tekrar suç işleyen katılımcıların otorite ile çatışmalı yol üzerinden bir suç kariyeri oluşturduğu düşünülebilir.

Arkadaşların suç işleme oranı tekrar suç grubunda daha yüksektir. Suç tipleri açısından da hırsızlık suçu grubu ilk sırada yer almaktadır. Özellikle genç yaşlarda, pek çok defa birlikte hareket edilen, maddi getirisi ve heyecan verici nitelikleri sebebi ile sıklıkla tekrar eden bir suç tipidir. Kişinin arkadaş çevresinde suç işleyen kişilerin bulunması, risk faktörüne maruz kalma ihtimalini arttırmaktadır. Kişi risk faktörlerine ne kadar maruz kalırsa şiddet davranışı gösterme ihtimali de o kadar yüksektir. Suçun yakın sebeplerinden biri suç işleyen arkadaşlara sahip olmaktır. Bu tür arkadaşlıkların olması ebeveyn-çocuk bağlanmasının zayıflığından kaynaklanıyor da olabilir. Bazı kriminologlar, ekonomik sıkıntı içinde olan bireylerin çocukları ile güçlü bağ kurmakta başarısız olduklarını söylerler (14). Maschi (2006) öfke düzeyi yüksek ve aynı zamanda suç işleyen arkadaşlara sahip olanların hem mala yönelik suç hem de şiddet suçu işleme

riskinin fazla olduğunu bildirmektedir (15). Huizinga ve ark. (2003) sapkın arkadaş ve ebeveynlerin suça karışmayla ilgisini ele almışlar, suç işlemiş arkadaşlara sahip olmanın yaygın etkisini bulmuşlardır (16). Suç işleyen arkadaşlara sahip olmak hem benzer değer yargılarını paylaşmak hem de suça ilişkin teknik ve fırsatların öğrenilmesi, paylaşılması açısından da önemlidir (17, 18). Hawkins ve ark. (2000) çalışmasına göre, anti sosyal arkadaşlara sahip olmak ve sosyal bağlar 12-14 yaş için güçlü bir yordayıcı iken bu değişkenler 6-11 yaş için zayıf bir yordayıcıdır. (9). Suç davranışı iletişimde bulunulan diğer insanlarla olan etkileşimden, suç davranışının asıl bölümü yakın kişisel gruplar içinde öğrenilir. Özellikle akran grupları ile yapılmış olan çalışmalar bu teoriyi desteklemiştir. Sonuç olarak farklı yaş dönemlerinde suç işlemiş akranlarla karşılaşma, bunlarla vakit geçirme, bu arkadaşların önemli oluşu ve bu kimselere bağlılığın derecesinin suç ve tekrar suç davranışının öğrenilmesinin temelini teşkil ettiği düşünülmektedir (19, 20).

Yakın akrabalarda/arkadaşlarda sorunlu alkol kullanımı kişinin içinde yaşadığı çevrede genel veya bu kişinin hedef olabileceği sorunları da beraberinde getirebilir. Bunun yanı sıra arkadaş grubu ya da aile çevresindeki kişilerin alkol kullanım davranışları kişinin model alım süreçlerini ve değer oluşturma prensiplerini etkileyebilir.

Tekrar suç işleyenlerde, daha önce adli bağlantısı olanlarda ve özellikle hırsızlık suçu grubunda arkadaş çevresinde alkol ve madde kullanma, kullanım sıklığının fazlalığı ve kullanımın hayatın değişik alanlarında sorun yaratıyor olması ilgili literatürce desteklenen en yaygın bulgulardandır: Suç işlemiş ergenlerde, arkadaşları daha sık sigara, alkol ve/ya madde kullananlar daha erken yaşta alkol/esrar kullanmaya başlamakta ve bu maddeleri daha sık kullanmaktadırlar. Suç işlemiş olan erkekler, kabahat işlemiş olanlara göre alkol/madde kullanmaya daha erken yaşta başlamışlardır (21).

Şiddet döngüsü teorisine göre şiddet davranışını gözleyerek ya da buna maruz kalarak büyüyen çocuklar şiddet kullanmayı öğrenirler. Öte yandan çocuk istismarı öyküsü olan pek çok kişinin ciddi şiddet suçu işlemediği de bildirilmektedir. Bu noktada çocuklukta istismara uğramak ve yetişkin suçluluğu arasındaki ilişkiye başka faktörlerin karışabileceği düşünülmektedir (22).

Bu çalışmada özellikle suç tipleri arasında duygusal istismara uğrama açısından bazı farklılıklara rastlanmıştır. Kişi, kendisine verilen mesajlar üzerinden değersiz biri olduğu temel inancını geliştirebilmekte ve buna uygun davranışlar içerisine girebilmektedir. İstismarı diğer çeşitlerine uğramak her zaman için suç davranışını yordamada etkili görünmemektedir: Kenny ve Lennings (2007) çocukluk çağı istismarı açısından suç grupları arasında anlamlı farklılık bildirmemekte ancak fiziksel istismar ve duygusal ihmalin en sık bildirilen ciddi dereceli travmaların başında geldiğini söylemektedir (23). Lee, Jackson, Pattison ve Ward (2002), değişik türde cinsel suç işlemiş olanlarla mala yönelik suç işlemiş olanlar arasında istismarın her tür cinsel suç için genel bir gelişimsel risk faktörü olduğu, çocukluk çağı cinsel istismarının pedofiliyi yordadığı ancak teşhirciliği yordamadığı, fiziksel istismarın kontrol grubu dahil hiçbir grup için suça katkıda bulunmadığı bildirilmiştir (24) Yordama çalışmalarında sadece istismarın değil, diğer travmaların da ele alınarak kümülatif olumsuz etkiye bakılması yol gösterici olabilir (15).

Katılımcıların içine doğduğu ailedeki fiziksel şiddet varlığı incelendiğinde, annelerin, eşlerinin kendilerine karşı gösterdikleri şiddete karşılık verdiklerini veyahut da ev içi ilişkilerde fiziksel şiddetin olağan bir ilişki biçimi olarak iş gördüğü düşünülebilir.

Çalışmada, daha önce adli bağı olanlarda sorun yaratacak denli alkol kullanma ve tekrar suç işleyenlerde yasa dışı madde kullanım oranı daha yüksektir. Bu bulgu literatürde olağan şekilde, evlilik içi şiddet (25, 26), fiziksel saldırı, cinsel saldırı ve hırsızlık (27), maddeyle ilgili ve toplum düzenini bozma suçları esnasında failde alkol kullanım oranlarının yüksek olmasıyla (28) desteklenmektedir. Ayrıca madde kullanıyor olmak, maddeyi elde etmek üzere kaynak oluşturmaya yönelik suçlara da davetiye çıkarabilmektedir.

Entoksikasyona ve kognitif becerilerdeki yetersizliğe sebep olabilecek olan psikofarmakolojik etki Pemanen'e (1981) göre madde kullanıcısının diğer insanların niyetlerini yanlış yorumlamalarına ve böylelikle şiddet davranışı göstermelerine sebep olmaktadır. İçsel stresle, öfke ve hayal kırıklığıyla başa çıkma amacı ile veya diğer intrapsişik semptomları yatıştırmak için, ilaçla kendini tedavi etmenin yasa dışı madde kullanımının motivasyonu olduğu bildirilir Madde istismarı, kişilerin suç işlemeye

erken yaşta başlaması, kronik ve hayat boyu daha ciddi suçlar işleyen gruba aidiyetlerini yordamadaki en önemli etkenlerden biridir (29). Hill ve ark. göre (1999) de 10-12 yaşlarında esrar kullanımı çete üyeliğini yordamada önemli bir etkidir. Alkol dikkati, soyutlama becerisini, mantık yürütmeyi, problem çözme/planlama, kendini düzenleme becerilerini bozarak agresyon riskini arttırmaktadır (30). Tekrar suç işleyenlerin düzenli alkol kullanma ve çok daha fazla içme, yasadışı ilaç kullanma ve kullanma sıklıkları da fazladır ve madde kullanımı tek ve tekrar suç işleyenleri kesinlikle ayırt etmektedir (5, 31)

İntihar düşüncesine sahip olmayla ilgili suç tipi farklılıkları, düşünce ve girişimlerin CİK içinde olup olmaması sonuçları yorumlamaya katkıda bulabilir. Cinsel suç grubu için bu yaşlar CİK'te bulunma dönemine denk gelmektedir. Bu durum, infial uyandıran bir suçtan ötürü kurumda bulunma ve burada ayrımcılığa uğrama, çıktıktan sonra yargılarla karşılaşma noktasında diğer suç gruplarından farklı sonuçlar doğuracağından bu grubun ilk sıralarda yer almasını açıklayabilir. Hırsızlık suçu grubu ise alkol-madde kullanım sıklıkları nedeni ile düşüncenin bozulması, dezavantajlı yaşam olayları gibi noktalarda farklılaştığından intihar düşünce ve girişim yaşları daha erken olabilir.

Araştırmalar, daha önce tutuklanmış olanların intihar teşebbüsünde bulunma, psikiyatri hastanesinde yatma (31, 32) uyku problemleri yaşama (33), suç öncesinde daha fazla psikolojik problem bildirme oranlarının yüksek olduğu bildirilmektedir (5).

İntihar düşüncemeye sevk edecek olaylar incelendiğinde, tek suç grubu için en fazla bildirilen nedenin suç olayı ve buna ilişkin olaylar, ikinci sırada da kurumda suç ayırımına uğrama olduğu; tekrar suç grubu için ise ilk sırada depresif şikâyetler, ikinci sırada suç olayının geldiği görülmektedir. Tek suç grubuna ilişkin sonuçlar, suç olayının bizzat kendisinin travmatik olarak yaşandığı yolundaki yorumları destekleyecek niteliktedir. Belli ki yaşanan olay kişinin dayanım sınırını zorlamakta, kişiyi hayatını sonlandırma düşünceleri ile baş başa bırakmaktadır. Tekrar suç işleyenlerde ise bu oran ikinci sırada kalmakta, ilk sırayı depresif şikâyetler almaktadır. Depresyondaki kişi, pek çok defa yaşamsal durumlar üzerindeki etkinliğini kaybettiğini hisseder, derin üzüntü, keder ve çaresizlik hislerinin yanı sıra artık değersiz bir insan olduğu ve suçluluk duyguları ile intihar düşüncesi

ve/ya teşebbüsü içinde bulunabilir. Tek suç işleyenler intihar yöntemi olarak ilk sırada asi, ikinci sırada damar açma ve ilaç yutmayı göstermiş, tekrar suç işleyenler ise ilk sırada damar açma, ikinci sırada asi ve ilaç kullanma, üçüncü sırada yüksekte atlama ve silah kullanımı yöntemlerini bildirmiştir.

Kendine zarar verme davranışında bulunma oranı tekrar suç işleyenlerde daha fazladır. Bu tür davranışların depresyon, madde istismarı ve kişilik bozukluğu tanılarıyla ilişkili olduğu bildirilmektedir (23; 34).

Katılımcılar CİK kurallarına uyum sağlama noktasında zorluk yaşama açısından kendilerini değerlendirdiklerinde iki grup arasında farklılık gözlenmemiş ancak kuralları bozacak türde davranışları olup olmadığı sorgulandığında tekrar suç işleyenlerin bu tür davranışlarının fazla olduğu ve müşahade altına alınma oranlarının daha fazla olduğu gözlenmiştir. Daha önce adli bağı olan grup, oda değiştirme ve müşahade altına alınma noktasında tekrar suç işleyenlerle benzer örüntü göstermektedir. Gruplar analiz yapılamayacak kadar küçük olmakla birlikte, kural bozucu davranışın şiddet içerip içermediği sorgulandığında tekrar suç grubunun şiddet içerecek biçimde kural ihlalinde bulunma oranı tek suç işleyenlerin yaklaşık dört katıdır.

CİK yaşantısı boyunca kavgaya karışma durumu incelendiğinde tekrar suç işlemiş olanların ve daha önceden adli bağlantısı olanların kavgaya karışma oranlarının tek suç işleyenlere ve daha önceden adli bağlantısı olmayanlara göre daha yüksek olduğu, bu noktada suç tiplerinin birbirlerinden farklılaşmadığı gözlenmiştir. Bazı çalışmalar, CİK koşullarının dışarıdaki doğal ortamdan farklı özellikte olması sebebi ile bu ortamdan elde edilecek verilerin kişilerin dışarıdaki davranışları için genelleme yapmakta kullanılmasının uygun olmayacağı bildirilmiştir. Öte yandan kişinin problem çözme davranışı olarak saldırganlığı kullanması, kural ve yaptırımların net olarak belirlendiği bir ortamda dahi bunları içselleştirememiş olmasının anlamlı olduğu da düşünülebilir. Bu kadar yapılandırılmış bir ortamda bile kişi davranışlarını kontrol edememektedir. Nitekim araştırmanın askerlik dönemi kural bozma davranışına ilişkin verileri de bu görüşü destekler niteliktedir. Kişilerin CİK'deki kurallara uyum gösterme davranışı belki de dışarıdaki davranışları için genelleme noktası teşkil etmez, çünkü yaptırımların düzenleyiciliği kişinin

kendisinden değil, dışarıdaki bir kontrol noktasından gelmektedir.

Şiddet davranışının kurum yatışı sonrasında da devam etmesi anti-sosyal kişilik bozukluğu teşhisi ile ilişkilendirilmekte (35) agresif davranışla ilgili tutum ve inançların zaman içinde değişmeye dirençli olabildiği ve suç işleme sona erse bile uzun süre devam edebildiği bildirilmektedir (36). Öte yandan potansiyel olarak tehdit edici olan cezaevi çevresi bu inanç sistemlerini sürdürüp pekiştirebilir (37,38).

Tekrar suç işleyenler daha fazla tipte sorun beklemektedir. Bu beklenti farklılığı, kişilerin CİK sonrasında yaşama uyum sağlamalarındaki başarı ile ilişkili olabilir. Yüksek oranda risk içeren bir durumda bireyler, bu durumla başa çıkabilme becerilerini değerlendirirler. Bu değerlendirme, sonucu etkileyeceği için önemlidir. Örneğin, eğer kişi durumla başa çıkamayacağını düşünürse olumsuz duygulanım ve çaresizlikle ilgili kognisyonlar ortaya çıkabilir ve bu da tekrar suç ihtimalini arttırabilir. Diğer yandan, sosyal baskı vs. gibi motivasyon kaynakları da önemlidir (5). Tekrar suç işleyenler daha uzun yıllar CİK'te kalmanın dezavantajlarını da yaşamakta oldukları için ve daha önce benzer bir deneyim yaşadıkları için daha fazla sayıda sorun bekliyor olabilirler. CİK'te kalmakta olan mahkûmların 1/3'ü evini, 2/3'ü işini, 2/5'i ailesi ile temasını kaybetmiş, 1/5'inin maddi problemleri artmıştır (39).

Tekrar suç işleyenlerin ve önceden adli bağlantısı olanların risk davranışı puanları yüksek çıkmıştır. Bu davranışlar ağırlıklı olarak savunma ya da saldırı amacıyla kullanılabilir silahları taşıma ve trafikte risk alma ile karakterizedir. Tolou-Shams ve ark. (2007) genel risk alma davranışının daha önce tutuklanmış olanlarda daha fazla olduğunu bildirmektedir (31). Heyecan arayışı, uyarılabilme eşiğinin düşüklüğü ile karakterize bir durumdur. Kişiler, çocukluktan itibaren belli riskteki davranışlarda bulunarak heyecan duygusu yaşamakta, eşiğin düşüklüğü sebebi ile hemen başka türde, belki daha riskli ve dolayısı ile hem kendisi hem de çevresi için daha tehlikeli davranışları sürdürebilmektedir. Bu davranışlar, kanunen ya da toplumsal olarak yasaklanmış alanlara kaydıkları ölçüde hem kişi hem de adalet sistemi için sorun yaratmaktadır. Dolayısı ile suç teşkil etsin etmesin, risk alma davranışı ilerideki suç davranışını tahmin etmede iyi bir yordayıcı olarak düşünülebilir (40-44).

Farrington (2006), suç davranışını anlamada uzun ve kısa dönem anti sosyal davranış gösterme potansiyelinden bahsetmektedir. Her iki davranış da birbiri ile ve risk faktörleriyle bağlantılıdır. Risk faktörlerinin bir araya gelmesi anti sosyal modeller sunulması, bağlanmada bozukluk ve tetikleyici faktörler, hayat olayları ve dürtüsellüğün bir araya gelişi ile uzun dönemde anti sosyal davranışları beslerken, kısa dönemde tetikleyici faktörler kızmak, sıkılmak, hayal kırıklığı, arkadaşların etkisi, mağdura ulaşma fırsatı kısa dönemde bu tür davranışlar gösterme ihtimalini arttırmaktadır (45).

Tekrar suç işlemiş olanların ilk defa nezarete alınma yaş ortalaması daha düşüktür ve daha fazla sayıda tutukluluk yaşamışlardır. Tekrar suç işlemiş olanlar ilk hükümlerini tek suç işleyenlere göre daha genç yaşta almışlardır. Tutuklanma sayısı hırsızlık suçu işlemiş olanlarda cinsel suç işlemiş olanlara göre daha fazladır. Hırsızlık suçu işlemiş olanlar öldürme/yaralama tipinde suç işleyenlere göre daha genç yaşta ve daha fazla sayıda hüküm giymişlerdir.

Tekrar suçun en yaygın ve tutucu yordayıcısı tekrar hapse girmedi ve tekrar tutuklanmadan daha güçlü bir prediktördür ve daha ciddi suçlara işaret eder. Ergenlik döneminde suç işleme (9), gelişim boyunca artan şiddet ve sayıda suç işleme (46) kronik suçu predikte etmektedir. Tercih edilen bir görüşe göre, suçlular çok yönlüdürler ve indeks suçu sıklıkla gelecek suçu predikte etmeyebilir. Örneğin cinsel suçluların çoğunun önceki suçları şiddet içeren ve de genel suçlardır ve önceki suçların cinsel suç harici bir suç olma ihtimali daha yüksektir (47).

Saldırganlıkla ilgili değerlendirmede suç tekrarı grupları arasında farklılık çıkmayışı ölçekte tanımlanan davranışlarda bulunma ihtimalinin kurum içinde gerçekleştirilmesi zor olacağından, kişinin bu tür davranışlarıyla ilgili değerlendirmeleri geçmişe dönük olma eğiliminde olabilir ve bu da sonuçları etkilemiş olabilir. Diğer gruplarla karşılaştırıldığında öldürme/yaralama grubunun atılganlık puanı da yıkıcı saldırganlık puanı da yüksek çıkmış olması bazı durumlarda kişinin öfkesini kontrol etmekte güçlük yaşıyor ve atılganlığın yıkıcı hale dönüşmesine engel olamamasından kaynaklanıyor olabilir.

Paranoya puanlarının tek suç işlemiş olanlarda yüksek çıkmış olması ise tekrar suç işleyenlere göre CİK hayatına alışkın olmayan kişilerin, tehlikeli buldukları diğer

insanlarla bir arada yaşamak durumunda olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Araştırmadan elde edilen bilgiler ışığında anlamlı görülen risk faktörlerinden ve önemlerine göre ağırlık derecesi saptanarak oluşturulacak kısaltılmış bir risk değerlendirme gerecinin geliştirilmesi planlanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Shah SA. Dangerousness a paradigm for exploring some issues in law and psychology. *American Psychologist* 1978;33:224-238
2. Mulvey EP, Lidz CW. Conditional prediction: A model for research on dangerousness to others in a new era. *International Journal of Law and Psychiatry* 1995;18:129-143
3. Savaşır I, Şahin NH (editörler). Bilişsel- davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997
4. İter-Kiper İ. Saldırganlık türlerinin çeşitli ekonomik, sosyal ve akademik değişkenlerle ilişkisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1984
5. Zamble E, Quinsey VL. The criminal recidivism process. UK: Cambridge University Press, 1997
6. Sampson RJ, Laub JH. A life course theory of cumulative disadvantage and the stability of delinquency. Thornberry T (Editör). *Advances in criminological theory: Developmental theories of crime and delinquency*, New Brunswick, NJ: Transaction 1997;7:133-161
7. Cullen FT, Wright JP. Employment, peers and life-course transitions. *Justice Quarterly* 2004;21(1):183-206
8. Farrington DP. Early predictors of adolescent aggression and adult violence. *Violence and Victims* 1989;4:79-100
9. Hawkins JD, Herrenkohl TI, Farrington DP, Brewer D, Catalano FF, Harachi TW, Cothorn L. Predictors of youth violence. *OJJDP Juvenile Justice Bulletin*, 2000 (<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/179065.pdf>)
10. Elliot DS, Voss HL. *Delinquency and dropout*. Lexington, MA: D.C. Heath, 1974:204-207
11. Stewart EA, Simons RL, Conger RD. Assessing neighborhood and social psychological influences on childhood violence in an African-American sample. *Criminology* 2002;40:801-829
12. McCord J, Esminger M. Pathways from aggressive childhood to criminality. *The American Society of Criminology*, November 1995, Boston, MA, sunum,1995
13. Hoaken PNS, Pihl RO. The effects of alcohol intoxication on aggressive response in men and women. *Alcohol and Alcoholism* 2000;35:471-477
14. Petrocelli M, Petrocelli J. School Performance and crime: Theoretical and empirical links. *The Southwest Journal of Criminal Justice* 2005;2:119-131
15. Maschi T. Unraveling the link between trauma and male delinquency: The cumulative versus differential risk perspectives. *Social Work* 2006;51:59-70
16. Huizinga D, Weiher AW, Espiritu R, Esbensen F. *Delinquency and crime: Some highlights from the Denver Youth Survey*. Editörler: Thornberry TP, Krohn MD. *Taking Stock of Delinquency: An Overview of Findings from Contemporary Longitudinal Studies*. New York: Kluwer Academic, 2003(http://books.google.com/books?id=W2QsOZfk m3YC&printsec=frontcover&dq=Taking+Stock+of+Delinquency:+An+Overview+of+Findings+from+Contemporary+Longitudinal+Studies,&ei=_LyqSZ6OO YuMkATf6i2CA&hl=tr#PPA50,M1)
17. Bruinsma GJN. Differential association theory reconsidered: An extension and its empirical test. *Journal of Quantitative Criminology* 1992;8:29-49
18. Watson T, Vess J. Risk assessment of child-victim sex offenders for extended supervision in New Zealand. *The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology* 2007;18:235-247
19. Shutherland EH, Cressey DR, Luckenbill DF. *Criminology*, 11th ed. NY: General Hall, Dix Hills, 1992
20. Thomas J, Leaf M, Kazmierczak S, Stone J. Self-injury in correctional settings: Pathology of prisons or of prisoners. *Reaction Essay* 2006;5:193-202
21. Neff JL, Waite DE. Male versus female substance abuse patterns among incarcerated juvenile offenders: Comparing strain and social learning variables. *Justice Quarterly* 2007;24:106-132
22. Langworthy RH, Crum P, Barres AR, Curtis RW. Incidence of child abuse and the relationship to criminality: Literature review. Report to Alaska Department of Corrections, 1998
23. Kenny DT, Lennings CJ. Cultural group differences in social disadvantage, offence characteristics, and experience of childhood trauma and psychopathology in incarcerated juvenile offenders in NSW, Australia: Implications for service delivery. *Psychiatry, Psychology and Law* 2007;14:294-305
24. Lee JKP, Jackson HJ, Pattison P, Ward T. Developmental risk factors for sexual offending. *Child*

- Abuse and Neglect 2002;26:73-92
25. Roizen J. Issues in the epidemiology of alcohol and violence. Martin SE. (Editör) Alcohol and interpersonal violence: fostering multidisciplinary perspectives. Bethesda (MD): National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism, 1993:3-36. NIAAA research monograph No.24.
 26. Lindquist CH, Lindquist CA. Gender differences in distress: Mental health consequences of environmental stress among jail inmates. Behavioral Science and Law 1997;15:503-523
 27. Martin SE, Bryant K, Fitzgerald N. Self-reported alcohol use and abuse by arrestees in the 1998 arrestee drug abuse monitoring program. Alcohol Research and Health , 1 9 9 8 : 7 2 - 7 9 (<http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh25-1/72-80.htm>)
 28. Mumola CJ. Substance abuse and treatment, state and federal prisoners, Bureau of Justice Statistics Special Report. U.S. Department of Justice Office of Justice Programs , 1 9 9 7 (<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/pdf/satsfp97.pdf>)
 29. Parnanen K. Theoretical aspects of the relationships between alcohol and crime. Collins J (Editör). Drinking and Crime: Perspectives on the relationship between alcohol consumption and crime behavior. New York: Guilford Press, 1981:1-69
 30. Hill KG, Howell JC, Hawkins JD, Battin-Pearson SR. Childhood risk factors for adolescent gang membership: Results from the Seattle social development project. Journal of Research in Crime and Delinquency 1999;36(3):300-322
 31. Tolou-Shams M, Brown LK, Gordon G, Fernandez I. Arrest history as an indicator of adolescent/young adult substance abuse and HIV risk. Drug and Alcohol Dependence 2007;88:87-90
 32. Jenkins R, Bhugra D, Meltzer H, Singleton N, Bebbington P, Brugha T, Coid J, Farrell M, Lewis G, Paton J. Psychiatric and social aspects of suicidal behaviors in prisons. Psychological Medicine 2005;35:257-269
 33. Harris F, Hek G, Condon L. Health needs of prisoners in England and Wales: The implications from prison healthcare of gender, age and ethnicity. Health and Social Care in the Community 2007;15:56-66
 34. Palmer EJ, Connely R. Depression, hopelessness and suicide ideation among vulnerable prisoners. Criminal Behaviour and Mental Health 2005;15:164-170
 35. Dolan M, Blackburn R. Interpersonal factors as predictors of disciplinary infraction in incarcerated personality disordered offenders. Personality and Individual Differences, 2006;40:897-907
 36. Pulkkinen L, Pitkänen T. Continuities in aggressive behavior from childhood to adulthood. Aggressive Behavior 1993;19:249-263
 37. Harer MD, Langan NP. Gender differences in predictors of prison violence: Assessing the predictive validity of a risk classification system. Crime and Delinquency, 2001;47:513-536
 38. Ireland JL. Social self esteem and self reported bullying behaviour among adult prisoners. Aggressive Behavior 2002;28:184-197
 39. Social Exclusion Unit. Reducing re-offending by ex-prisoners. Social Exclusion Unit, London. 2002 (http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/cabinetoffice/social_exclusion_task_force/assets/publications_1997_to_2006/reducing_summary.pdf)
 40. Loeber R. Development and risk factors of juvenile antisocial behavior and delinquency. Clinical Psychology Review 1990;10:1-41
 41. Loeber R. Developmental continuity, change, and pathways in male juvenile problem behaviors and delinquency. Hawkins JD (Editör). Delinquency and Crime: Current Theories, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1996:1-27
 42. Heide KM, Solomon EP. Biology, childhood trauma, and murder: Rethinking justice. International Journal of Law and Psychiatry 2006;29:220-233
 43. Loeber R, Hay DF. Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. Annual Review of Psychology 1997;48:371-410
 44. Haapasalo J. Sensation seeking and Eysenck's personality dimensions in an offender sample. Personality and Individual Differences 1990;11:81-84
 45. Farrington DP. The development of offending and antisocial behavior from childhood: Key findings from the Cambridge study in delinquent development. Journal of Child Psychology and Psychiatry 2006;36:929-964
 46. Yessine AK, Bonta J. Pathways to serious offending 2008-01 Public Safety Canada, 2008
 47. Lievore D. Recidivism of sexual assault offenders: Rates, risk factors and treatment efficiency. A report prepared for the office of the status of women by the Australian Institute of Criminology, 2003

İletişim:

Psikolog Sinem YILDIZ, PhD
Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Anabilim Dalı
Haydarpaşa Kampüsü Üsküdar İstanbul
E-posta: yildiz.sinem@gmail.com